

Libellen de beste vliegers!

Auteur: Ineke Koopmans – De Vlinderstichting

Je kent ze vast wel: van die helikopters die op warme zomerdagen door je tuin vliegen. Maar wist je ook dat er in Nederland wel 65 soorten libellen voorkomen? Vergeleken met de landen om ons heen is dat veel, zeker als je bedenkt dat Nederland erg klein is. Dit komt omdat Nederland heel erg veel water heeft. Slootjes, rivieren en beken, we hebben het allemaal!

De libel maakt in zijn leven heel veel veranderingen mee. Hij begint als piepklein eitje in het water. Dan wordt hij een larve, die onderwater leeft. Bijvoorbeeld op de bodem van een slootje of een vijver. Daar blijft hij lang zitten, meestal een jaar, maar soms wel vijf jaar! Als de larve dan helemaal volgroeid is gebeurt er iets bijzonders, hij verandert in een libel. Hoe dat allemaal werkt kun je hier lezen.

Het eitje

Een libel begint, net als alle insecten, als een piepklein eitje. De vrouwtjeslibellen leggen hun eitjes altijd ergens waar het nat is, meestal in het water of tussen waterplanten. Ze leggen hun eitjes op verschillende manieren en verschilt per soort. Zo zijn er soorten die hun eitjes netjes in waterplanten leggen, bijvoorbeeld de grote keizerlibel. Maar de platbuik

doet het heel anders: hij vliegt over het water en laat zijn eitjes er gewoon in vallen! Lekker gemakkelijk. En sommige juffers maken het wel heel bont: de vrouwtjes verdwijnen helemaal onderwater om hun eitjes in onderwaterplanten te leggen.

De houtpantserjuffer is het meest bijzonder als het gaat over eitjes leggen. Hij legt zijn eitjes namelijk niet in het water, maar in een tak die boven het water hangt. Het vrouwtje heeft aan haar achterlijf een speciaal scherp 'mesje' zitten. Ze snijdt een gaatje in de tak en legt daar een eitje in. Je ziet de eitjes zitten als kleine bobbeltjes in de tak. Als de larven uit de eitjes komen, vallen ze in het water. Maar als ze pech hebben vallen ze op de grond. Ze moeten zich dan al springend naar het water zien te verplaatsen!

De grote keizerlibel zet zijn eitjes af in waterplanten (Foto Tim Termaat)

Waterjuffers en echte libellen

Eigenlijk zijn er twee verschillende groepen libellen: de waterjuffers en de echte libellen. Juffers zijn slank en meestal klein. Ze vliegen heel rustig. Het lantaarntje, de azuurwaterjuffer en de vuurjuffer zijn waterjuffers die je bij je vijver op het slootje kunt zien.

De andere groep is die van de 'echte libellen'. Libellen uit deze groep zijn veel groter en dikker. Ze vliegen vaak heel snel, je hoort ze zoemen!

*de vuurjuffer is een knalrode juffer die veel in tuinen rondvliegt
(Foto: Henk Bosma)*

De larve

Uit de eitjes, die onder water uitkomen, komen de libellenlarven. En dat zijn echte monsters! Om hun buikje te vullen, moeten de libellenlarven onder water op jacht. Wormpjes, muggen en kikkervisjes staan dan op het menu. Soms eten ze zelfs een salamander op! Omdat de larve zoveel eet groeit hij heel hard. Zijn huid groeit niet mee zoals dat bij ons gebeurt. Na een tijdje barst hij dus letterlijk uit zijn vel! Na een aantal van die vervellingen is een larve groot genoeg om uit het water te kruipen. Hoe lang die ontwikkeling duurt, is afhankelijk van de soort libel. Bij de meeste soorten duurt dat ongeveer 1 of 2 jaar, maar bij sommige libellensoorten duurt het vijf jaar! Veel langer dus dan hun leven als vliegende libel.

De larve van een libel leeft onder water en is een echte jager (Foto: Tim Termaat)

Het is nog een heel gewurm en gefriemel om eruit te komen. Maar uiteindelijk lukt het. De libel is nog helemaal nat en verfrommeld, dus gaat hij met zijn poten aan zijn oude huidje hangen om lekker op te drogen. De vleugels van de libel zijn ook nog nat, dus kan hij nog niet vliegen. Oppassen dus, want een vogel lust wel zo'n lekkere libel!

Als de libel helemaal is opgedroogd vliegt hij weg. Zijn lege larvehuidje blijft achter op de stengel. Je kunt die huidjes wel vinden. Zoek maar eens goed langs de slootkant, ongeveer een halve meter boven het water, tussen de stengels van de planten. Meestal duurt het hele 'uitsluipen' ongeveer een uur.

*De libel kruipt uit zijn larvehuidje.
(Foto: Albert Vliegenthart)*

De libel

Als de larve voldoende is gegroeid, begint het zogenaamde uitsluipen. Dat is een hele bijzondere gebeurtenis. De larve kruipt uit het water en gaat aan een rechtopstaande waterplant hangen. Een rietstengel bijvoorbeeld. Hij kruipt tot ongeveer een meter hoog en blijft dan stil hangen. En dan gebeurt het: de huid van de larve barst achter de kop open. Heel langzaam komt de libel uit het huidje gekropen. De kop en het borststuk van de libel komen het eerste tevoorschijn.

Voortplanting

Libellen en juffers hebben een heel bijzondere manier van voortplanten. Het mannetje heeft aan de punt van zijn achterlijf een soort tangetje waarmee hij het vrouwtje achter haar kop vastgrijpt. Als dat lukt, vliegen de libellen aan elkaar vast verder. Het mannetje voorop en het vrouwtje erachter. In officiële termen heet dit 'in tandem vliegen'. Misschien heb je het wel eens gezien, twee van die libellen aan elkaar. De libellen vliegen eerst een tijdje in tandem voordat ze overgaan tot de echte paring.

De paring van libellen is heel ingewikkeld! Tijdens de paring buigt het vrouwtje, dat nog steeds door het mannetje wordt vastgehouden, haar achterlijf naar het borststuk van het mannetje. Ze maken dus een soort rondje met z'n tweeën. Dat rondje heet het 'paringswiel'. En als je goed kijkt en een beetje fantasie hebt, heeft dat paringswiel de vorm van een hart. Sommige mensen zeggen dat het paringswiel van libellen model stond voor ons symbool voor de liefde: een hartje. Maar of dat echt waar is weet niemand! Bij sommige soorten libellen duurt de paring enkele seconden, bij anderen meer dan een uur.

Bewaken of wegwezen?

Na de paring zijn de eitjes van het vrouwtje bevrucht en kan ze ze gaan leggen. En daar komen dan weer nieuwe larven uit. De cirkel is rond! En de mannetjes? Die doen wat ze willen. Sommigen gaan na de paring gewoon weg en op zoek naar een ander vrouwtje. Er zijn ook soorten waarbij het mannetje het vrouwtje vast blijft houden achter haar kop, net zo lang tot ze de eitjes heeft gelegd. Dan weet het mannetje zeker dat het vrouwtje niet ook met een ander mannetje gaat paren. En sommige libellen doen het nog weer anders: daar bewaken de mannetjes het vrouwtje terwijl ze haar eitjes legt. Zo zorgen ze ervoor dat er geen andere mannetjes in de buurt komen!

Het paringswiel van libellen heeft de vorm van een hartje (Foto Tim Termaat)

De mannetjes van de blauwe breedscheenjuffer houden het vrouwtje vast terwijl ze eitjes legt (Foto Kim Huskens)

De beste vliegers

Libellen horen bij de beste vliegers ter wereld. Dit komt omdat hun vleugels niet aan elkaar vast zitten, zoals bijvoorbeeld bij een vlinder. Libellen kunnen alle vier hun vleugels dus los van elkaar bewegen. Zo kunnen ze in de lucht elke beweging maken die ze maar willen! Als je geluk hebt zie je een libel op een mooie zomerdag jagen. Dit doen ze bij het water, bijvoorbeeld een sloot of een vijver. Om insecten te vangen maken ze de meest snelle bewegingen: het lijken wel acrobaten in de lucht!

*Libellen horen bij de beste vliegers ter wereld!
(Foto Jan van der Zee)*

Leuke weetjes over libellen

Hoe oud wordt een libel?

Libellen leven als larve één of meer jaren onderwater. Het vliegende beest waar je aan denkt bij het woord 'libel' wordt maar een paar weken oud! En in die korte tijd moeten zij jagen, een partner vinden, paren en eitjes leggen. Een druk leven dus!

Kunnen libellen steken of bijten?

Nee! Sommige mensen zeggen dat wel eens, maar het is niet waar. Om te kunnen steken heb je namelijk een angel nodig, zoals bijvoorbeeld een bij of een wesp heeft. Maar een libel heeft helemaal geen angel! Steken is er dus niet bij. Om te bijten heb je kaken nodig. Die heeft een libel wel, maar ze zijn veel te slap om door ons dikke vel heen te bijten. Libellenkiezen zijn gemaakt om insecten te vangen! Je hoeft dus niet bang te zijn dat een libel je bijt.

Wat is de grootste libel?

De grootste libel van Nederland is de gewone bronlibel. Deze zeldzame soort kan tot 8,5 cm lang worden. De grote keizerlibel (die je veel vaker tegenkomt) staat op de tweede plaats: maximaal 8,4 cm lang.

De grootste libel ter wereld woont in Australië: hij is 12,5 cm lang! Maar het kan nog gekker. Meer dan 300 miljoen jaar geleden vlogen reusachtige libelachtige insecten rond, waarvan sommige een spanwijdte hadden van meer dan 70 cm. Zo groot als een kraai dus!

Wat eet een libel?

Libellen eten allerlei kleine en meestal vliegende insecten: muggen, vliegjes, motjes, enzovoorts. Soms vangen ze ook grotere insecten, zoals vlinders. Er zijn zelfs libellen die elkaar opeten! Echte jagers dus.

*De viervlek hoort bij de echte libellen.
(Foto Tim Termaat)*

Zijn libellen nuttig?

Ja natuurlijk! Libellen zijn heel belangrijk in de natuur. Ze staan ergens halverwege de voedselketen: zelf zijn het rovers en eten allerlei kleine insecten. Zo zorgen ze ervoor dat er niet teveel kleine insecten komen. Zelf worden libellen gegeten door allerlei dieren: vogels, vissen, kikkers, salamanders, hagedissen, muizen, wespen, mieren en spinnen. Sommige vogels, zoals boomvalken en kwikstaarten, zijn zelfs gespecialiseerd in het vangen van libellen. Voor deze dieren zijn libellen dus heel belangrijk!

Gekke namen

Sommige libellen hebben hele gekke namen. Paardenbijter, glazenmaker en lantaarntje... Toch komen die namen allemaal ergens vandaan. De paardenbijter bijvoorbeeld: die kun je wel eens in de wei zien vliegen in de buurt van een paard. Vroeger dachten de mensen daarom dat de libel het paard beet en zelf zijn bloed dronk! Dus ze noemden hem 'paardenbijter'. Gelukkig weten we nu wel beter. De paardenbijter laat het paard met rust, maar jaagt op de insecten die bij het paard rondhangen!

*Het lantaarntje dankt zijn naam aan zijn blauwe achterlijf.
(Foto Jaap Bouwman)*

*De blauwe glazenmaker kun je veel zien in tuinen.
(Foto Kars Veling)*

Ook het lantaarntje is te verklaren. Kijk maar eens goed. Aan het puntje van zijn achterlijf heeft de libel een felblauw puntje. Het lijkt net een lichtje: een lantaarntje dus!

Libellen in je tuin

Volwassen libellen leven van allerlei vliegende insecten. In de tuin vliegt meestal van alles rond en kunnen de libellen dus jagen. Libellen kunnen heel goed vliegen, dus als je tuin geschikt is zullen ze snel komen. Het lantaarntje bijvoorbeeld, is er voor je het weet! Vaak komen libellen niet alleen om wat te eten. Nog beter is het als je een vijver hebt. Dan kunnen libellen zich namelijk ook voortplanten in je tuin.

De Vlinderstichting

De Vlinderstichting is de organisatie in Nederland die de libellen beschermt. Dat doet De Vlinderstichting op allerlei verschillende manieren. Ook jij kunt de libellen helpen! Bijvoorbeeld door je tuin 'libellenvriendelijk' te maken. Hoe? Dat kun je vinden op een website die De Vlinderstichting heeft gemaakt: www.libellennet.nl. Daar staan ook mooie foto's van alle libellen die je in Nederland kunt vinden!

Meer weten? Ga naar www.vlinderstichting.nl of www.libellennet.nl.